

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

बुधवार, एप्रिल २०, २००५/चैत्र ३०, शके १९२७

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी वा भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग चार

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम.

अनुक्रमणिका

सन २००५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १६.—राजकोषीय व्यवस्थापनाची पिढ्यांतर्गत समन्यायता सुनिश्चित करणे, महसुली अधिक्य गाठणे, दूरदर्शी कर्ज व्यवस्थापन अंमलात आणून त्याच्याशी सुसंगत राजकोषीय स्थैर्य गाठणे, राज्य शासनाच्या आर्थिक व्यवहारात अधिकाधिक पारदर्शकता आणणे, मध्यम मुदत चौकटीमध्ये राजकोषीय धोरण राबविणे यांबाबत राज्य शासनाची जबाबदारी आणि त्याच्याशी संबंधित किंवा तदनुषंगिक बाबी यांसाठी अधिनियम यात आणखी सुधारणा करण्याकरिता अधिनियम	पृष्ठे २४९-२५४
--	-------------------

दिनांक २० एप्रिल २००५ रोजी मा. राज्यपालांनी संमती दिलेला महाराष्ट्र विधानमंडळाचा पुढील अधिनियम माहितीसाठी याद्वारे प्रसिद्ध करण्यात येत आहे :—

अ. मा. शिंदेकर,
सचिव, महाराष्ट्र शासन,
विधी व न्याय विभाग.

सन २००५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १६.

(मा. राज्यपालांची संमती मिळाल्यानंतर “महाराष्ट्र शासन राजपत्रात” दिनांक २० एप्रिल २००५ रोजी प्रथम प्रसिद्ध केलेला अधिनियम.)

राजकोषीय व्यवस्थापनाची पिढ्यांतर्गत समन्यायता सुनिश्चित करणे, महसुली अधिक्य गाठणे, दूरदर्शी कर्ज व्यवस्थापन अंमलात आणून त्याच्याशी सुसंगत राजकोषीय स्थैर्य गाठणे, राज्य शासनाच्या आर्थिक व्यवहारात अधिकाधिक पारदर्शकता आणणे, मध्यम मुदत चौकटीमध्ये राजकोषीय धोरण राबविणे यांबाबत राज्य शासनाची जबाबदारी आणि त्याच्याशी संबंधित किंवा तदनुषंगिक बाबी यांसाठी अधिनियम.

ज्याअर्थी, राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन याबाबत विशेष कायदा करणे इष्ट आहे ;

(२४९)

[किंमत : रुपये १.००]

व्याख्या, भारतीय गणराज्याच्या छप्पन्नाव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :—

प्रकरण एक

प्रारंभिक

संक्षिप्त नाव व प्रारंभ. १. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ असे म्हणावे.

(२) तो, राज्य शासन, राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे अधिसूचित करील अशा दिनांकापासून अमलात येईल.

व्याख्या. २. या अधिनियमात, अन्यथा दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(क) “अर्थसंकल्प” याचा अर्थ, भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद २०२ अन्वये राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांपुढे मांडावयाचे वार्षिक वित्तीय विवरणपत्र, असा आहे ;

(ख) “वित्तीय वर्ष” याचा अर्थ, दिनांक १ एप्रिल रोजी सुरू होणारे आणि त्यालगतच्या पुढील वर्षाच्या ३१ मार्च रोजी समाप्त होणारे वर्ष, असा आहे ;

(ग) “राजकोषीय तूट” याचा अर्थ, ऋणोत्तर महसुलापेक्षा शासनाच्या एकूण खर्चाचे आधिक्य, असा असून त्यानुसार ती वर्षभरातील निव्वळ परतफेड सोडून अशा कर्जाची गरज दर्शविते, ज्यात व्याज व मुद्दल याद्वारे प्रदान करण्याचे दायित्व राज्य शासनावर आहे ;

(घ) “राजकोषीय निर्देशक” याचा अर्थ, राज्य शासनाच्या राजकोषीय स्थितीचे मूल्यमापन करण्यासाठी विहित करता येईल असे सांख्यिकीय निर्देशक असा आहे ;

(ङ) “शासन” किंवा “राज्य शासन” याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(च) “विहित” याचा अर्थ, या अधिनियमान्वये करण्यात आलेल्या नियमांद्वारे विहित केलेला, असा आहे ;

(छ) “महसुली तूट” याचा अर्थ, एकूण महसुली खर्च आणि एकूण महसुली जमा यांमधील फरक, असा आहे ;

(ज) “नियम” याचा अर्थ, या अधिनियमान्वये करण्यात आलेले नियम, असा आहे ;

(झ) “राज्य” याचा अर्थ, महाराष्ट्र राज्य, असा आहे ;

(ञ) “एकूण दायित्वे” याचा अर्थ, राज्याचा एकत्रित निधी आणि राज्याचे सार्वजनिक लेखा, यानुसार येणारी दायित्वे, असा आहे.

प्रकरण दोन

अर्थसंकल्पीय पारदर्शकता

राज्य विधानमंडळासमोर मांडावयाचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र. ३. (१) राज्य शासन, प्रत्येक वित्तीय वर्षात, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांपुढे वार्षिक आर्थिक विवरणपत्र आणि अनुदानविषयक मागण्या यांसह पुढील राजकोषीय-धोरण-विवरणपत्रे सादर करील :—

(क) मध्यम मुदतीचे राजकोषीय-धोरण-विवरणपत्र,

(ख) राजकोषीय-धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र.

(२) मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय-धोरण-विवरणपत्राद्वारे, विहित राजकोषीय निर्देशक आणि त्याची आधारभूत गृहितके विनिर्दिष्ट करून, तीन वर्षे चालू राहणारे उद्दिष्ट नेमून दिले जाईल.

(३) विशेषतः आणि पोट-कलम (२) मध्ये अंतर्भूत असलेल्या तरतुदींना बाध न आणता, मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय-धोरण-विवरणपत्रात स्थैर्यनिर्धारणेबाबतच्या पुढील मुद्द्यांचा समावेश असेल,—

(एक) महसुली जमा आणि महसुली खर्च यांमधील समतोल ;

(दोन) उत्पादक मत्ता निर्माण करण्यासाठी भांडवली जमांचा वापर.

(४) राजकोषीय-धोरण-व्यूहरचना विवरणपत्रामध्ये इतर गोष्टींबरोबरच, पुढील गोष्टींचा अंतर्भाव असेल,—

(क) कराधान, खर्च, कर्ज आणि इतर दायित्वे, देणी आणि गुंतवणुका, अर्थसंकल्पीय आणि अर्थव्यवहार यांवर परिणाम करू शकणारे हमी आणि हमीदारी यासारखे इतर व्यवहार यासंबंधात, आगामी वित्तीय वर्षासाठीची राज्य शासनाची धोरणे ;

(ख) राज्य शासनाचे, राजकोषीय क्षेत्रातील आगामी वित्तीय वर्षासाठीचे व्यूहरचनात्मक अग्रक्रम ;

(ग) कराधान व खर्च यांच्या संबंधात राजकोषीय धोरणांमध्ये कोणतेही मूलभूत फरक असल्यास, त्यांबाबतच्या कारणमीमांसा आणि महत्वाच्या आर्थिक उपाययोजना ;

(घ) कलम ५ मध्ये मांडलेल्या राजकोषीय व्यवस्थापन तत्वांशी आणि मध्यम मुदत राजकोषीय धोरण-विवरणपत्रामध्ये मांडलेल्या उद्दिष्टांशी राज्य शासनाची विद्यमान धोरणे कशी सुसंगत आहेत याचे मूल्यांकन करणे.

(५) पोट-कलम (१) मध्ये उल्लेख केलेले मध्यम मुदत राजकोषीय-धोरण-विवरणपत्र आणि राजकोषीय धोरण-व्यूहरचना-विवरणपत्र, हे विहित करण्यात येईल अशा स्वरूपात असेल.

४. (१) राज्य शासन, लोक हिताच्या दृष्टीने, त्यांच्या राजकोषीय व्यवहारांमध्ये अधिकाधिक प्रगटीकरण, पारदर्शकता आणण्यासाठी योग्य त्या उपाययोजना करील.

(२) विशेषतः आणि पूर्वगामी तरतुदींच्या सर्वसाधारणतेस बाध न आणता, राज्य शासन, वार्षिक वित्तीय विवरणपत्र आणि अनुदान मागण्या सादर करताना प्रगटीकरण विहित स्वरूपात करील.

प्रकरण तीन

राजकोषीय व्यवस्थापनाची तत्त्वे

५. (१) राज्य शासन, ३१ मार्च, २००९ पर्यंत महसुली तूट पूर्णपणे दूर करण्यासाठी राजकोषीय यथोचित उपाययोजना करील आणि त्यानंतर प्रत्येक वर्षा अखेरीस महसुली आधिक्याचे तत्त्वे संतुलन कायम राखील.

(२) राज्य शासन, नियमांद्वारे, राजकोषीय तूट दूर करण्यासाठी उद्दिष्टे विहित करील. या प्रयोजनासाठी, राजकोषीय तुटीच्या उद्दिष्टांचा अन्वयार्थ, महसुली जमेच्या प्रमाणात व्याजावरील खर्चाशी लावण्यात येईल :

परंतु, नैसर्गिक आपत्ती किंवा जी राज्य शासन विनिर्दिष्ट करील अशी एक किंवा अनेक अपवादात्मक कारणे, यांमुळे महसुली तुटीचे आणि राजकोषीय तूट दूर करण्याचे उद्दिष्ट गाठता आले नाही तर, अशा उद्दिष्टांची मर्यादा वाढवता येईल :

परंतु आणखी असे की, उपरोक्त उद्दिष्टांतील अशा तुटीच्या रकमेत वाढ झाल्यास, पहिल्या परंतुकात विनिर्दिष्ट केलेले कारण किंवा कारणे यांच्या संबंधातील निवेदन, शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांसमोर मांडण्यात येईल.

प्रकरण चार

अनुपालन करणे भाग पाडण्यासाठी उपाययोजना

अनुपालन करणे भाग पाडण्यासाठी उपाययोजना. ६. (१) वित्त विभागाचे प्रभारी मंत्री, अर्थसंकल्पाच्या संदर्भात जमा आणि खर्च यांचा कल कसा आहे याचा दर तीन महिन्यांनी आढावा घेतील आणि अशा आढाव्याचे निष्कर्ष, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांसमोर ठेवतील.

(२) जेव्हा पोट-कलम (१) मध्ये नमूद केलेल्या आढाव्यात राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनाविषयक विवरणपत्रात किंवा नियमांमध्ये उल्लेखिलेल्या पूर्व-विनिर्दिष्ट पातळीहून महसुली उत्पन्नात तूट असेल किंवा खर्च जास्त होत असेल तर, राज्य शासन, महसुलात वाढ करण्यासाठी आणि/किंवा खर्च कमी करण्यासाठी योग्य त्या उपाययोजना करील. त्यामध्ये, अशा रकमांच्या विनियोजनासाठी तरतूद करण्यासाठी, कोणत्याही कायद्यान्वये राज्याच्या एकत्रीकृत निधीतून द्यावयाच्या आणि उपयोजित करावयाच्या अधिकृत रकमा कमी करणे, या बाबींचा समावेश होतो :

परंतु, भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद २०२ च्या खंड (३) अन्वये एकत्रीकृत निधीवरील भारित खर्चास किंवा कोणत्याही करारान्वये किंवा कंत्राटान्वये खर्च करावयाची आवश्यकता आहे अशा इतर कोणत्याही खर्चास किंवा पुढे ढकलला जाऊ शकत नाही किंवा कमी केला जाऊ शकत नाही, अशा इतर कोणत्याही खर्चास या पोट-कलमातील कोणतीही गोष्ट लागू असणार नाही.

(३) (क) कलम ५ च्या पोट-कलम (२) मधील पहिल्या परंतुकान्वये तरतूद केलेली असेल त्या व्यतिरिक्त, या अधिनियमान्वये राज्य शासनावर असणारी दायित्वे निभावताना, कोणत्याही विचलनास (deviation) राज्य विधानमंडळाच्या मान्यतेशिवाय परवानगी दिली जाणार नाही :

(ख) जेथे अनपेक्षित परिस्थितीमुळे, या अधिनियमान्वये राज्य शासनावर असणारी दायित्वे निभावताना विचलन केले असल्यास, वित्त विभागाच्या प्रभारी मंत्र्यास राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांत पुढील बाबींचे स्पष्टीकरण करणारे निवेदन करावे लागेल,—

(एक) या अधिनियमान्वये राज्य शासनावर असणारी दायित्वे निभावताना केलेले कोणतेही विचलन ;

(दोन) असे विचलन मोठ्या प्रमाणात आणि प्रत्यक्ष किंवा संभाव्य अर्थसंकल्पीय निष्पत्तीशी संबंधित आहे किंवा कसे ; आणि

(तीन) राज्य शासनाने करावयाच्या प्रस्तावित सुधारात्मक उपाययोजना.

प्रकरण पाच

संकीर्ण

७. (१) राज्य शासनास, या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी, राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नियम करण्याचे अधिकार.

(२) विशेषतः करून आणि पूर्वगामी अधिकारांच्या सर्वसाधारणतेस बाध न येऊ देता, पुढीलपैकी सर्व किंवा कोणत्याही बाबींसाठी अशा नियमांमध्ये तरतुद करता येईल :—

- (क) कलम २ च्या खंड (घ) च्या प्रयोजनासाठी विहित करावयाचे राजकोषीय निर्देशक ;
- (ख) कलम ३ च्या पोट-कलम (५) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय धोरण-विवरणपत्राचे आणि राजकोषीय धोरण-व्यूहरचनाविषयक विवरणपत्राचे नमुने ;
- (ग) प्रगटीकरण आणि कलम ४ च्या पोट-कलम (२) अन्वये ज्या स्वरूपात प्रगटीकरण करण्यात येतील असे नमुने ;
- (घ) कलम ५ च्या पोट-कलम (२) अन्वये विनिर्दिष्ट करावयाचे उद्दिष्ट ;
- (ड) विहित करणे आवश्यक असेल किंवा विहित करता येईल अशी इतर कोणतीही बाब.

८. या अधिनियमान्वये केलेला प्रत्येक नियम, तो करण्यात आल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाचे अधिवेशन चालू असतांना, एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाठच्या दोन किंवा अधिक अधिवेशनात, एकूण तीस दिवसांचा होईल, इतक्या कालावधीकरिता, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल आणि ज्या अधिवेशनात तो अशा रीतीने ठेवण्यात आला असेल ते अधिवेशन किंवा त्याच्या लगतनंतरचे अधिवेशन किंवा अधिवेशने समाप्त होण्यापूर्वी, त्या नियमात कोणताही फेरबदल करण्यास दोन्ही सभागृहांचे एकमत होईल किंवा तो नियम करण्यात येऊ नये म्हणून दोन्ही सभागृहांचे एकमत होईल आणि असा निर्णय राजपत्रात अधिसूचित करतील तर, तो नियम, अशी अधिसूचना राजपत्रात प्रसिद्ध झाल्याच्या दिनांकापासून केवळ फेरबदल केलेल्या स्वरूपातच अंमलात येईल, किंवा, यथास्थिती, तो अंमलात येणार नाही, तथापि, असा कोणताही फेरबदल किंवा विलोपन यामुळे त्या नियमान्वये पूर्वी केलेल्या किंवा करण्याचे वर्जिलेल्या कोणत्याही गोष्टींच्या विधिग्राह्यतेस बाधा येणार नाही.

९. या अधिनियमान्वये किंवा नियमान्वये सद्भावनेने केलेल्या किंवा करण्याचे अभिप्रेत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल, राज्य शासनाविरुद्ध किंवा राज्य शासनाच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याविरुद्ध, कोणताही दावा, खटला किंवा इतर कायदेशीर कार्यवाही दाखल केली जाणार नाही.

१०. या अधिनियमान्वये, राज्य शासनाने केलेल्या कोणत्याही कृतीच्या किंवा घेतलेल्या कोणत्याही निर्णयाच्या वैधतेबाबत प्रश्न उपस्थित करण्याची अधिकारिता कोणत्याही दिवाणी न्यायालयास असणार नाही.

११. या अधिनियमाच्या तरतुदी, त्या त्या वेळी अंमलात असणाऱ्या इतर कोणत्याही कायद्याच्या तरतुदींच्या जोडीने असतील आणि त्या तरतुदींना कमीपणा आणणाऱ्या नसतील.

राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर नियम सादर करणे.

सद्भावनापूर्वक केलेल्या कृतीला संरक्षण.

दिवाणी न्यायालयांची अधिकारिता नसणे.

इतर कायद्यांच्या प्रयुक्तीला आडकाठी नसणे.

अडचणी दूर
करण्याचा
अधिकार.

१२. (१) या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करताना कोणतीही अडचण उद्भवल्यास, राज्य शासनास, राजपत्रात प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे, ती अडचण दूर करण्यासाठी त्यास आवश्यक किंवा इष्ट वाटेल अशी, परंतु या अधिनियमाच्या प्रयोजनांशी विसंगत नसेल अशी, कोणतीही गोष्ट करता येईल :

परंतु, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून दोन वर्षे संपल्यानंतर या पोट-कलमाअन्वये कोणताही आदेश काढण्यात येणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये काढण्यात आलेला प्रत्येक आदेश, तो काढण्यात आल्यानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल.

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

गुरुवार, एप्रिल २१, २००५/वैशाख १, शके १९२७

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग चार-ब

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमान्वये तयार केलेले (भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

वित्त विभाग

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक २१ एप्रिल २००५

अधिसूचना

महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम, २००५.

क्रमांक अविआ. १००२/प्र. क्र. २१ (ब)/२००२/वि.आ.—महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ (सन २००५ चा महा. १६), याच्या कलम १ च्या पोट-कलम (२) द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून महाराष्ट्र शासन याद्वारे उक्त अधिनियम अंमलात आणण्यासाठी दिनांक २१ एप्रिल २००५ हा दिवस निश्चित करीत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

जयंत य. गायकवाड,
शासनाचे उप सचिव.

(१)

[किंमत : रुपये ३.००]

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

सोमवार, फेब्रुवारी १३, २००६/माघ २४, शके १९२७

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग चार-ब

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमांन्वये तयार केलेले (भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

वित्त विभाग

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक १३ फेब्रुवारी २००६

अधिसूचना

महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियम, २००६

क्रमांक बाबिआ. १००५/प्र. क्र. २८/२००५/वित्त आयोग कक्ष.—महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ (महाराष्ट्र अधिनियम क्र. २००५ चे १६) याच्या कलम ७ द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून, राज्य शासन, याद्वारे, पुढील नियम करीत आहे, ते असे :—

१. संक्षिप्त नाव व प्रारंभ.— (क) या नियमांना, महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियम, २००६ असे संबोधण्यात यावे.

(ख) ते तातडीने अंमलात येतील.

(११५)

२. व्याख्या.— १. या नियमांत, अन्यथा दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(क) "अधिनियम" याचा अर्थ, महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ असा आहे ;

(ख) "आकस्मिक दायित्व" याचा अर्थ, सार्वजनिक उपक्रमांनी आणि विशेष प्रयोजनार्थ वापरावयाची वाहने आणि तत्सम साधने यांनी घेतलेल्या कर्जांक रकमा यांची परतफेड करण्यात ऋणाको संघटनांनी कसूर केल्यास ज्यांची परतफेड करण्यासाठी राज्यशासनाला सांगण्यात येईल अशा, राज्य शासनाने दिलेल्या, अदत्त कर्जांच्या हमी, असा आहे ;

(ग) "चालू वर्ष" याचा अर्थ, ज्या वर्षासाठी अर्थसंकल्प आणि मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण सादर करण्यात येत आहे त्याच्या अगोदरचे वर्ष, असा आहे ;

(घ) "संचित कर्ज" याचा अर्थ, वित्तीय वर्षाच्या अखेरीस थकित असलेली एकूण कर्जे, असा आहे ;

(ड) "आगामी वर्ष" याचा अर्थ, ज्या वर्षाचा अर्थसंकल्प सादर करण्यात येत आहे, ते वर्ष, असा आहे ;

(च) "नमुना" याचा अर्थ, या नियमांना जोडलेला नमुना, असा आहे ;

(छ) "स्थूल राज्य उत्पन्न" याचा अर्थ, चालू किंमतीनुसार राज्यांतर्गत स्थूल उत्पन्न, असा आहे ;

(ज) "अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेली कर्जे" याचा अर्थ, ज्या रकमांचे प्रदान थेट अर्थसंकल्पातून व्याज व मुदलाच्या स्वरूपात परतफेड करून करावे लागते आणि ज्यात आकस्मिक स्वरूपाचे दायित्व नसते अशा अर्थसंकल्पेतर जमा रकमा, असा आहे ;

(झ) "मागील वर्ष" याचा अर्थ, चालू वर्षाच्या अगोदरचे वर्ष, असा आहे ;

(ट) "कलम" याचा अर्थ, अधिनियमाचे कलम, असा आहे ;

(ठ) या नियमांमध्ये वापरलेल्या परंतु व्याख्या न केलेल्या आणि अधिनियमात व्याख्या केलेल्या अशा शब्दांना व शब्दप्रयोगांना त्या अधिनियमामध्ये जो अर्थ नेमून दिला असेल तोच अर्थ असेल.

३. वार्षिक लक्ष्ये.— या अधिनियमाच्या कलम ५ च्या पोट-कलमे (१) व (२) नुसार दिनांक ३१ मार्च २००९ पर्यंत महसुली तूटीचे पूर्णतः निर्मुलन करण्यासाठी आणि राजकोषीय तूट, स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या ३ टक्के पर्यंत कमी करण्यासाठी राज्य शासन खालीलप्रमाणे विशिष्ट लक्ष्य निर्धारित करील:-

(क) राज्य शासन, २००५-२००६ या वित्तीय वर्षाच्या आरंभापासून महसुली तूट पहिल्या वर्षात स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या १.० टक्के किंवा त्यापेक्षा अधिक आणि पहिल्या दोन वर्षात १.५ टक्के किंवा त्यापेक्षा अधिक, पहिल्या तीन वर्षात २ टक्के किंवा त्यापेक्षा अधिक अशा प्रमाणात कमी करील आणि सन २००८-२००९ पर्यंत संपूर्ण तूट भरून काढील. त्यानंतर राज्याचे महसुली आधिक्य कायम राखील.

(ख) राज्य शासन, सन २००५-०६ या वित्तीय वर्षाच्या आरंभापासून राजकोषीय तूट प्रत्येक वर्षात स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या ०.३ टक्के किंवा त्यापेक्षा अधिक, याप्रमाणात कमी करून ही तूट स्थूल राज्य

उत्पन्नाच्या ३ टक्केपर्यंत सिमित करील. सन २००८-२००९ मध्ये व त्यानंतर ही राजकोषीय तूट, स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या ३ टक्क्याहून अधिक असणार नाही.

४. अपवादात्मक स्थिती.— या अधिनियमाच्या कलम (५), पोट-कलम (२) च्या पहिल्या परंतुकामध्ये नमूद करण्यात आलेल्या अपवादात्मक कारणांमध्ये नागरी असंतोष, युध्द, व्यापक स्वरूपाचा अपघात व तत्सम इतर बाबी यांचा समावेश आहे.

५. राजकोषीय निर्देशक.— या अधिनियमाच्या कलम २, पोट-कलम (घ) खालील राजकोषीय निर्देशकांमध्ये पुढील बाबींचा समावेश असेल:—

- (क) राजकोषीय तूट
- (ख) महसुली तूट
- (ग) संचित कर्ज
- (घ) आकस्मिक दायित्वे
- (ङ) महसुली जमा रकमेच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात व्याज

स्पष्टीकरण.— या नियमांच्या हेतुसाठी—

(१) राजकोषीय तूटीची परिगणना करण्यासाठी, ज्या कर्जांचे व्यवस्थापन, शासनाला व्याज व मुदलाच्या स्वरूपात परतफेड करून करावे लागते अशी वर्षभरातील अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेली कर्जे विचारात घेतली जातील.

(२) महसुली तूटीची परिगणना करण्यासाठी, महसुली खर्चांमध्ये अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेल्या कर्जांवरील देय व्याजाचा समावेश करण्यात येईल.

(३) संचित कर्जांमध्ये, अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेल्या संचित कर्जांचा समावेश असेल.

(४) येथे व्याजामध्ये, अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेल्या संचित कर्जांवर प्रदान केलेल्या व्याजाचा समावेश असेल.

६. मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र.— या अधिनियमाच्या कलम ३, पोट-कलम (१) द्वारे आवश्यक असलेल्या मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय धोरणाच्या विवरणपत्रामध्ये, वर नमूद केलेल्या राजकोषीय निर्देशकांचो तीन वर्षे चालू राहणारी लक्ष्ये, नमुना क -१ मध्ये देण्यात येतील.

७. राजकोषीय धोरणाच्या व्युत्पन्ननेचे विवरणपत्र.— या अधिनियमाच्या कलम ३, पोट-कलम (१) द्वारे आवश्यक असलेले राजकोषीय धोरणाच्या व्युत्पन्ननेचे विवरणपत्र नमुना क -२ मध्ये देण्यात येईल.

८. प्रकटीकरण.— (१) राज्यशासन, सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने, आपल्या राजकोषीय व्यवहारांमध्ये जास्तीत जास्त पारदर्शकता आणण्यासाठी, वार्षिक वित्तीय विवरणपत्र आणि अनुदान मागण्या सादर करताना, पुढील बाबी प्रकट करील :—

(क) विहित राजकोषीय निर्देशांकाच्या परिगणनावर परिणाम करणारी किंवा परिणाम करण्याचा संभव असलेली लेखांकनाची प्रमाणभूत तत्त्वे, धोरणे आणि प्रचलित पद्धती यांतील महत्त्वाचा बदल

(ख) नमुने ख-१ व ख-२ मधील प्राप्य रकमांची विवरणपत्रे,

(ग) शासनाद्वारे देण्यात आलेल्या हमीचे नमुना ख-३ मधील विवरणपत्र,

(घ) कर्मचाऱ्यांची संख्या व त्यांच्या वेतनावरील खर्च यांचे नमुना ख-४ मधील विवरणपत्र,

(ङ) शासकीय खर्चाचे, नमुना ख-५ मधील विवरणपत्र,

(च) शासनाच्या वेगवेगळ्या प्रकारच्या दायित्वांचे नमुना ख-६ मधील विवरणपत्र,

(छ) प्रमुख बांधकामे व कंत्राटे, बांधकामे व पुरवठा यासंबंधातील चुकत्या न केलेल्या देयकांच्या संबंधात शासनाकडे केलेल्या मागण्या आणि पंचायत राज संस्थांसह विविध संस्थांना देय असलेल्या अनुदानांची थकबाकी यासंबंधातील दायित्वांचे नमुना ख-७ मधील विवरणपत्र,

(ज) फलनिष्पत्तीवर आधारित गुंतवणुक नमुना ख-८ मधील विवरणपत्र.

(२) सन २००७-२००८ या वित्तीय वर्षाचा अर्थसंकल्प सादर करण्यापूर्वी, वरील पोट-नियम (१) च्या तरतुदींचे अनुपालन करण्यात येईल.

९. अनुपालन करणे भाग पाडण्यासाठी उपाययोजना.— सन २००६-२००७ या वित्तीय वर्षापासून, कोणत्याही वित्तीय वर्षाच्या दुसऱ्या तिमाहीच्या आखेरीस, कलम ६, पोट-कलम (१) खाली घेतलेल्या जमा व खर्च यांच्या कलाच्या तिमाही आढावाच्या फलनिष्पत्तीवरून,—

(अ) एकूण ऋणोत्तर जमा रकमा या, त्या वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजित रकमांच्या ४० टक्क्यांपेक्षा कमी आहेत ; किंवा

(ब) राजकोषीय तूट ही, त्या वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजित रकमांच्या ४५ टक्क्यांपेक्षा अधिक आहे ; किंवा

(क) महसूली तूट ही, त्या वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजित रकमांच्या ४५ टक्क्यांपेक्षा अधिक आहे, असे दिसून आले तर,—

(१) राज्य शासन, कलम ६ च्या पोट-कलम (२) अन्वये आवश्यक असल्याप्रमाणे समुचित सुधारात्मक उपाययोजना करील, आणि

(२) कलम ६ च्या पोट-कलम (३) अन्वये आवश्यक असल्याप्रमाणे, वित्त मंत्रालयाचा प्रभारी मंत्री, दुसऱ्या तिमाही नंतर लगेचच येणाऱ्या अधिवेशनात राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांमध्ये केलेल्या सुधारात्मक उपाययोजना, अनुदानाच्या कोणत्याही पूरक मागण्यांसाठी ज्या पद्धतीने अर्थसहाय्य करण्याचे प्रस्तावित केले आहे ती पद्धत आणि त्या वित्तीय वर्षाच्या राजकोषीय तुटी संदर्भातील उद्देशपत्रक यांसंबंधात तपशीलवार निवेदन करील.

नमुना क-१

(नियम ६ पहा)

मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र

क. राजकोषीय निर्देशक- सरकती लक्ष्ये.—

बाब	मागील वर्षाच्या रकमा (प्रत्यक्ष)	चालू वर्षाचे अर्थसंकल्पीय अंदाज	चालू वर्षाचे सुधारित अंदाज	आगामी वर्षाचे अर्थसंकल्पीय अंदाज	पुढील २ वर्षा- साठीचे लक्ष्ये		
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
	व-३	व-२	व-१	व-१	व	व+१	व+२
१. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार महसुली तूट							
२. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारी नुसार राजकोषीय तूट							
३. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार कर महसूल							
४. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारी नुसार एकूण संचित कर्जे							
५. स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार एकूण आकस्मिक दायित्वे							
६. महसुली जमा रकमांच्या टक्केवारीनुसार व्याज प्रदान							

ख. राजकोषीय निर्देशकांची आधारभूत गृहीतके.—

१. महसुली जमा.—

- (क) कर महसूल- क्षेत्रीय व स्थुल राज्य उत्पन्न वृद्धी दर
- (ख) करेतर महसूल -धोरणात्मक भूमिका
- (ग) केंद्र शासनाकडून देण्यात येणारे सहाय्य
- (घ) एकूण कर महसुलातील स्वतःच्या कर महसुलाचा हिस्सा
- (ङ) एकूण करेतर महसुलातील स्वतःच्या करेतर महसुलाचा हिस्सा.

२. भांडवली जमा रकमा- संचित कर्ज, परतावा, नवीन कर्ज व धोरणात्मक भूमिका.—

- (क) केंद्र शासनाकडून घेतलेली कर्ज व अग्रिमे
- (ख) राष्ट्रीय अल्पबचत निधीला विक्री केलेले विशेष कर्ज रोखे
- (ग) कर्ज व अग्रिमे यांची वसुली
- (घ) वित्तीय संस्थांकडून घेतलेल्या कर्जाऊ रकमा
- (ङ) अन्य जमा रकमा (निव्वळ) अल्पबचत, भविष्यनिर्वाह निधी, इ.
- (च) अदत्त दायित्वे- अंतर्गत ऋण व अन्य दायित्वे.

३. एकूण खर्च - धोरणात्मक भूमिका.—

(क) महसुली लेखा

- (एक) व्याज प्रदाने—(क) वर्षभरात घेतलेल्या कर्जावर (ख) अदत्त दायित्वांवरील
- (दोन) मुख्य अर्थसहाय्ये.
- (तीन) वेतने
- (चार) निवृत्तिवेतने
- (पाच) इतर

(ख) भांडवली लेखा

- (एक) कर्ज व अग्रिमे
- (दोन) भांडवली खर्च

४. स्थुल राज्य उत्पन्न :

ग. पुढील मुद्द्यांच्या संदर्भात आर्थिक स्थैर्याचे मूल्यांकन.—

(एक) सर्वसाधारणपणे, जमा रकमा व खर्च यांमधील आणि विशेषतः महसुली जमा रकमा व महसुली खर्च यांमधील ताळेबंद.—मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्रात चालू वर्षासाठीचे व नंतरच्या दोन वर्षांसाठीचे कर-स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या गुणोत्तराचे प्रमाण, स्वतःचे कर-स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या गुणोत्तराचे प्रमाण आणि केंद्रीय करामधील राज्याचा हिस्सा-स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या गुणोत्तराचे प्रमाण आणि लक्ष्य साध्य करण्यासाठी आवश्यक असलेले नेमके बदल विनिर्दिष्ट करण्यात येतील. तसेच, त्यामध्ये करेतर महसूल, आणि त्याच्याशी संबंधित धोरणाचा परामर्श घेण्यात येईल. त्याचप्रमाणे त्यात महसुली लेख्यावरील योजनांतर्गत आणि योजनेतर खर्चाचाही विशेषतः एकंदर उद्दिष्टे पूर्ण करण्यासाठी प्रस्तावित केलेल्या उपाययोजनांवर अधिक भर देऊन परामर्श घेण्यात येईल. त्यात वेतने, निवृत्तिवेतने, अर्थसहाय्य आणि व्याज प्रदाने यांवरील खर्चाला आळा घालण्यासंबंधातील धोरणाचाही विचार केलेला असेल. याखेरीज, जाहीर केलेल्या धोरणांनुसार, कर्जाऊ घेतलेल्या रकमा तसेच इतर दायित्वे धरून भांडवली जमा रकमा निर्धारित करण्यात येतील. तसेच, या विवरणपत्रात स्थूल राज्य उत्पन्न संबंधातील प्रक्षेपणाचा समावेश असेल आणि त्यावर निर्देशकांमधील आधारभूत गृहीतकांच्या आधारे विचार करण्यात येईल.

(दोन) बाजारातून घेतलेल्या कर्जाऊ रकमा व भांडवली जमा रकमा यांचा उत्पादक मत्ता निर्माण करण्यासाठी वापर करणे.—मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय धोरण विवरणपत्रात, विविध प्रकारच्या उत्पादक मत्ता निर्माण करण्यासाठी करावयाचा भांडवली जमा रकमांचा प्रस्तावित वापर विनिर्दिष्ट करण्यात येईल. तसेच, या प्रकारांमध्ये करावयाचे प्रस्तावित बदलही नमूद करण्यात येतील आणि शासनाच्या सर्वेकष धोरणांनुसार त्यावर विचार केलेला असेल.

(तीन) आगामी दहा वर्षांसाठी विभागणीतीय पद्धतीने काढलेली अंदाजित वार्षिक निवृत्तीवेतनविषयक दायित्वे.—हा अधिनियम अंमलात आल्यानंतर पहिल्या तीन वर्षांच्या कालावधीत विभागणीतीय पद्धतीच्या आधारे निवृत्तीवेतन दायित्वांची परिगणना करणे शक्य न झाल्यास, शासनास त्या कालावधीत वाढीच्या दराचा कल लक्षात घेऊन, त्या (म्हणजे आकडेवारी उपलब्ध असलेल्या मागील तीन वर्षांमधील प्रत्यक्ष निवृत्तीवेतन प्रदानाच्या सरासरी वृद्धी दराच्या) आधारे पूर्वानुमान काढून निवृत्तीवेतन दायित्वाबाबत अंदाज काढता येईल.

नमुना क-२

(नियम ७ पहा)

राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र

क. राज्याच्या अर्थव्यवस्थेचा दृष्टीकोन व राजकोषीय धोरणाचा एकंदर आढावा.—(या परिच्छेदात राज्याच्या अर्थव्यवस्थेचा दृष्टीकोन व राजकोषीय धोरणाचा एकंदर आढावा देण्यात येईल.)

ख. आगामी वित्तीय वर्षाचे राजकोषीय धोरण.—(या परिच्छेदामध्ये खाली नमूद केलेल्या विषयांशी संबंधित पाच उप-परिच्छेद असतील.)

(१) करविषयक धोरण.—(करविषयक धोरणाबाबतच्या उप-परिच्छेदामध्ये, आगामी वित्तीय वर्षातील प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष करांमध्ये करावयाचे प्रस्तावित मुख्य बदल नमूद करण्यात येतील.)

(२) खर्चविषयक धोरण.—(खर्चविषयक धोरणानुसार, खर्चाच्या नियत-वाटपामधील प्रस्तावित मुख्य बदल दर्शविण्यात येतील. तसेच, त्यामध्ये लाभ आणि लाभाधीचे लक्ष्य गट यासंबंधातील तत्वे मूल्यांकित केलेली असतील.)

(३) शासनाने घेतलेली कर्जे, शासनाने दिलेली कर्जे व शासनाने केलेल्या गुंतवणुका.—(या उपपरिच्छेदामध्ये शासनाने घेतलेल्या कर्जाबाबतच्या, सरासरी मुदतसमाप्ती संरचना, एकत्रित परतफेडी. इत्यादीसंबंधातील तत्वांसह अंतर्गत ऋण, बाह्य ऋण, शासनाने दिलेली कर्जे, केलेल्या गुंतवणुका व इतर व्यवहार दर्शविण्यात येतील.)

(४) आकस्मिक व इतर दायित्वे.—(यामध्ये आकस्मिक व इतर दायित्वांविषयक धोरणातील आणि विशेषतः ज्यामध्ये, संभाव्य अर्थसंकल्पीय वित्तीय भार अंतर्भूत असेल अशा हमी संबंधातील धोरणामधील कोणताही बदल दर्शविण्यात येईल.)

(५) वापर कर बसविणे.—(सार्वजनिक सेवांच्या वापरासाठी बसविलेल्या वापर करांमध्ये प्रस्तावित केलेला कोणताही बदल येथे दर्शविण्यात येईल.)

ग. आगामी वर्षासाठी धोरणाच्या व्यूहरचनेत्मक प्राथम्यक्रम.—

(१) यामध्ये आगामी वर्षासाठी कर, करेतर व इतर जमा रकमा यांच्या माध्यमातून साधनसंपत्ती जमा करून ती कामी लावणे याबाबतची माहिती दर्शविण्यात येईल.

(२) खर्च व्यवस्थापन आधारभूत मानून आगामी वर्षामधील व्यापक तत्वे मांडण्यात येतील.

(३) आगामी वर्षात प्रस्तावित केलेल्या लोक त्र.ग व्यवस्थापनासंबंधीचे अग्रक्रम मांडण्यात येतील.

घ. धोरणात्मक बदलांची कारणमीमांसा.—

(१) आगामी अर्थसंकल्पात प्रस्तावित केलेल्या प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष करांच्या संबंधात, मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय धोरण विवरणपत्राशी सुसंगत असलेल्या धोरणात्मक बदलांची कारणमीमांसा देण्यात येईल.

(२) अर्थसहाय्ये व निवृत्तीवेतने यांच्या खर्चासह, अर्थसंकल्पीय खर्च यांच्या संबंधातील मुख्य धोरणात्मक बदलांची कारणमीमांसा दर्शविण्यात येईल.

(३) लोक ऋण व्यवस्थापनामध्ये कोणतेही बदल प्रस्तावित केलेले असल्यास, त्या बदलांची कारणमीमांसा दर्शविण्यात येईल.

(४) प्रबंधित मालाच्या किंमती ठरविण्यासंबंधात कोणतेही बदल प्रस्तावित केलेले असल्यास, त्या बदलांची कारणे दर्शविण्यात येतील.

ड. आगामी वर्षाची लक्ष्ये.—

(दुसऱ्या तिमाहीच्या अखेरीस, जमा खर्चाचे कल आणि अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये दर्शविण्यात आलेली तूट कमी करण्यासाठी ठरवून दिलेली लक्ष्ये यांचे सहामाही मूल्यांकन करण्यात येईल. एकूण ऋणोत्तर जमा रकमा, त्या वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ४० टक्यांपेक्षा कमी असतील; किंवा राजकोषीय तूट, त्या वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ४५ टक्यांपेक्षा जास्त असेल, किंवा महसुली तूट, त्या वर्षाच्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ४५ टक्यांपेक्षा जास्त असेल तर, राज्य शासन, कलम ६ च्या पोट-कलमे (२) व (३) अन्वये आवश्यक असलेली कार्यवाही करील.)

च. धोरणाचे मूल्यमापन.—

(या परिच्छेदामध्ये, राजकोषीय तूट कमी करणे आणि मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय धोरण विवरणपत्रात मांडलेली उद्दिष्टे या संदर्भात आगामी वर्षाच्या राजकोषीय धोरणात प्रस्तावित केलेल्या बदलांच्या मूल्यमापनाचा अंतर्भाव असेल.)

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)	(१३)
	मुद्रांक व नोंदणी फी											
	मोटार स्पिरीट व											
	वंगण यांवरील											
	करासह विक्रीकर											
	मूल्यवर्धित कर (व्हॅट)											
	केंद्रीय विक्रीकर											
	राज्य उत्पादन शुल्क											
	वाहने व प्रवासी											
	यांवरील कर											
	विद्युत शुल्क											
	इतर कर											
	एकूण											

टीप.—यागील वर्षाच्या मार्च महिन्याआखेरच्या आकडेवारीनुसार अदत्त रक्कम.

नमुना ख - २

[नियम ८ (१ ख) पहा]

करेतर महसुलाची थकबाकी

(रुपये कोटीमध्ये)

प्रधान शीर्ष	वर्णन	प्रलंबित रकमा				
		०-१ वर्ष	१-२ वर्ष	२-५ वर्ष	५ वर्षीपेक्षा अधिक	एकूण
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)
	राजकोषीय सेवा					
	व्याजाच्या जमा रकमा					
	विभागीय वाणिज्य					
	उपक्रमांकडून					
	सार्वजनिक क्षेत्र व इतर					
	उपक्रमांकडून					
	लाभांश व नफा					
	सर्वसाधारण सेवा					
	पोलीस जमा रकमा					
	आर्थिक सेवा					
	स्वामित्वधन जमा रकमा					
	इतर जमा रकमा					
	एकूण					

टीप.—मागील वर्षाच्या मार्च महिनाअखेरच्या आकडेवारीनुसार अदत्त रक्कम.

नमुना ख - ३

[नियम ८ (१ ग) पहा]

शासनाने दिलेली हमी

(रुपये कोटीमध्ये)

प्रवर्ग (हमींची एकूण संख्या कसात)	वर्षभरात हमी दिलेली कमाल रक्कम	मागील वर्षाच्या प्रारंभीची अदत्त रक्कम	वर्षभरात पडलेली भर	वर्षभरात कमी झालेल्या रकमा (मागणी केलेल्या रकमांव्यतिरिक्त)
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)

वर्षभरात आवाहनीत रक्कम		वर्षअखेरीस अदत्त असलेली रक्कम	हमीबद्दलचे कमीशन किंवा फी		इतर महत्वाचा तपशील
दिलेली	न दिलेली		प्राप्य रक्कम	प्राप्त रक्कम	
(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)

टीप.—चरील तक्त्यातील वर्षाचा निर्देश हा मागील वर्षाचा आहे.

नमुना ख - ४

[नियम ८ (१ घ) पहा]

कर्मचार्यांची संख्या व वेतनावरील खर्च यांचे विवरणपत्र.

कर्मचार्यांचा संवर्ग (१)	कर्मचार्यांची संख्या (२)	वेतनावरील खर्च (३)
शासन		
शासकीय अनुदान प्राप्त संस्था		
सार्वजनिक क्षेत्रातील युनिटे		
एकूण		

टीप.—वरील माहिती मागील वर्षाच्या मार्च अखेरीच्या आकडेवारीनुसार आहे.

नमुना ख-५

[नियम ८ (१ ड) पहा]

शासकीय खर्चाचे विवरणपत्र

(रुपये कोटींमध्ये)

बाबीचे लेखाशीर्ष / खर्चाची बाब	मागील वर्ष (प्रत्यक्ष) (व-२)	चालू वर्ष (सुधारित अंदाज) (व-१)	आगामी वर्ष (अर्थसंकल्पीय अंदाज) (व)
(१)	(२)	(३)	(४)
१ वेतन			
२ मजुरी			
३ प्रवासखर्च			
४ अशासकीय व्यक्तींना प्रवासभत्ता/महागाई भत्ता			
५ कार्यालयीन खर्च			
६ पेट्रोल, तेल, वंगण (Lube) (पीओएल) खर्च			
७ भाडेपट्टी			
८ प्रकाशने			
९ जाहिरात			
१० आतिथ्य			
१२ व्यावसायिक व विशेष सेवा			
१५ पांषाख व तंबू			
१६ शस्त्रे व दारूगोळा			
१७ बक्षिसे			
१८ अनुदान प्रदान			
१९ गुप्त सेवा खर्च			
२० इतर आकार			
२१ बांधकामांचे परिरक्षण			
२२ घसारा			
२३ व्याज			
२४ लाभांश			
२६ निर्लेखित हानी			

	(१)	(२)	(३)	(४)
२७	जमिनी			
२८	इमारती			
२९	नुकसानभरपाई			
३०	मोटार वाहने			
३१	हत्यारे व संयंत्रे			
३२	यंत्रसामग्री व साधनसामग्री			
३३	साहित्य व पुरवठा			
३५	गुंतवणुका			
३६	गौण बांधकामे			
३७	प्रमुख बांधकामे			
३८	निवृत्तिवेतने			
३९	उपदाने			
४०	शिष्यवृत्त्या			
४१	सहायक अनुदान (वेतन)			
४१	सहायक अनुदान (वेतनेतर)			
४२	अंशदाने (वेतनेतर)			
४३	अर्थसहाय्य (वेतन)			
४३	अर्थसहाय्य (वेतनेतर)			
४७	अग्रिमे			
४८	कर्ज			
४९	आंतरलेखा हस्तांतरणे			
५०	पशुधन			
५१	आहारखर्च			
५२	सुटीच्या दिवसाची भरपाई			
५३	दूध खरेदी			
५४	संगणक खर्च			
७९	निलंबन			
८०	ठोक तरतूद			

नमुना ख - ६

[नियम ८ (१ च) पहा]

शासनाची वेगवेगळ्या प्रकारची दायित्वे

(रुपये कोटीमध्ये)

क्र.	प्रकार	आर्थिक वर्षामध्ये		आर्थिक वर्षामधील		अदत्त रकमा	
		उभारलेली रक्कम		परतफेड / विमोचन		(मार्च अखेर)	
		मागील वर्ष	चालू वर्ष	मागील वर्ष	चालू वर्ष	मागील वर्ष	चालू वर्ष
		व-२	व-१	व-२	व-१	व-२	व-१
		(प्रत्यक्ष रकमा)	(सुधारीत अंदाज)	(प्रत्यक्ष रकमा)	(सुधारीत अंदाज)	(प्रत्यक्ष रकमा)	(सुधारीत अंदाज)
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
१	बाजारातून घेतलेली कर्जे						
२	केंद्राकडून घेतलेली कर्जे						
३	राष्ट्रीय अल्पबचत निधीला (NSSF) विक्री केलेले विशेष कर्जरोखे.						
४	वित्तीयसंस्था / बँका यांच्याकडून घेतलेली कर्जे						
५	अर्थोपाय रकमा / भारतीय रिझर्व बँकेकडून घेतलेला अधिकर्ष (ओव्हरड्राफ्ट).						
६	अल्पबचत, भविष्यनिवाह निधी इत्यादी						
७	राखीव ठेवी						
८	अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेली कर्जे						
९	इतर दायित्वे						
	एकूण						

नमुना ख - ७

[नियम ८ (१ छ) पहा]

अदत्त संकीर्ण दायित्वे

(रुपये कोटींमध्ये)

बाबीचे वर्णन	मागील वर्षातील अदत्त रक्कम (ब-२)	स्तंभ (२) मधील रकमांसाठी चालू वर्षामध्ये तरतूद केलेली रक्कम (ब-१)	स्तंभ (२) मधील अदत्त रकमांसाठी आगामी वर्षामध्ये तरतूद केलेली रक्कम (ब)
(१)	(२)	(३)	(४)
१ प्रमुख बांधकामे व कंत्राटे			
२ बांधकामे व पुरवठा यासंबंधातील चुकल्या न केलेल्या देयकांसंबंधातील मागण्या.			
३ पंचायतराज संस्थांसह विविध संस्थांना देय असलेल्या अनुदानांची थकबाकी.			

नमुना ख - ८

[नियम ८ (१ ज) पहा]

फलनिष्पत्तीवर आधारित गुंतवणुकांचे प्रकार

(रुपये कोटीमध्ये)

क्रमांक	क्षेत्र	निर्देशक	मागील वर्षात खर्च केलेली / प्राप्त झालेली एकूण रक्कम (ब-१)	मागील वर्षातील प्रति युनिट खर्च झालेली / प्राप्त झालेली रक्कम (ब-२)	मागील वर्षातील प्रति युनिट प्राप्त झालेली रक्कम (ब-३)	युनिटांचे वर्णन / शेता
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)
१		प्रति युनिट डांबरीकरणासाठी खर्च केलेली रक्कम.				
२	रस्ते	प्रति युनिट पक्क्या रस्त्याकरीता खर्च केलेली रक्कम.				पुन्हा तयार केलेले रस्ते किलोमीटरमध्ये
३		प्रति युनिट सिमेंट कौन्ट्रीकरणासाठी खर्च केलेली रक्कम.				
४	पाटबंधारे	निर्माण केलेल्या अतिरिक्त जल साठ्याच्या प्रति युनिटसाठी खर्च केलेली रक्कम.				निर्माण केलेले अतिरिक्त जलसाठे दशलक्ष घन मीटरमध्ये
५		लाभक्षेत्र वाढवण्यासाठी खर्च केलेली रक्कम				वाढवलेले लाभक्षेत्र हेक्टरमध्ये
६	वनीकरण	वन जमिनीच्या प्रति १००० हेक्टरपासून मिळालेला महसूल.				

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)
७	इमारती	खर्च केलेल्या रकमेच्या प्रमाणात				वापरयोग्य केलेले नवीन बांधकाम क्षेत्र चौरस फुटात
८		वापरयोग्य केलेले नवीन क्षेत्र *				मागील वर्षात पूर्ण करण्यात आलेल्या रकमेच्या प्रमाणात पूर्ण केलेल्या पाणलोट क्षेत्रांची संख्या
९	पाणलोट क्षेत्रे	पूर्ण करण्यात आलेल्या पाणलोट क्षेत्रांवर खर्च करण्यात आलेली एकूण एकत्रित रक्कम.				
१०		काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रांपैकी पूर्ण झालेल्या पाणलोट क्षेत्रांची टक्केवारी.	(एकत्रित रक्कम)	(प्रकल्पाचा एकूण खर्च)		काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रांवर खर्च केलेली एकूण एकत्रित रक्कम आणि त्या पाणलोट क्षेत्रांचा एकूण प्रकल्पित खर्च यांच्या गुणोत्तराचे प्रमाण
११		निर्माण करण्यात आलेली वीज युनिटांमध्ये				
१२	वीज	खरेदी केलेली वीज युनिटांमध्ये				
१३		देयकांतर्गत वीज युनिटांमध्ये				
१४		गोळा केलेली वीज युनिटांमध्ये				

टीप. — * येथे दर्शविण्यात आलेली रक्कम ही इमारतींच्या बांधकामावर खर्च केलेली एकूण रक्कम आहे. परिगणन केलेले गुणोत्तर, खर्च केलेल्या रकमेच्या प्रमाणात वापरयोग्य केलेले नवीन क्षेत्र दर्शविते.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

संजय अग्रवाल,
शासनाचे उप सचिव.